

Miesto Laboratorija: сацыяльны патэнцыял гістарычных будынкаў

Сафія Навасёлава

[1] Джекобс Дж. Смерть и жизнь больших американских городов / Пер. с англ. Л. Мотылева. Москва: Новое издательство, 2011. С. 207.

Вільнюс, як і многія іншыя еўрапейскія гарады, сутыкаецца з праблемай захавання культурнай спадчыны. Будынкі, якія валодаюць культурным патэнцыялам і з'яўляюцца неад'емнай часткай гарадскога ландшафту, могуць аказацца пад пагрозай разбурэння або нерацыянальнага выкарыстання. Асабліва вострая гэта праблема ў пераломныя эпохі, калі незапатрабаванымі могуць аказацца цэлыя катэгорыі старой архітэктуры. Напрыклад, былыя прамысловыя будынкі, у асноўным савецкага перыяду, якія з-за пераносу або ліквідацыі вытворчасці аказаліся нікому не патрэбнымі.

Тут мы сутыкаемся з дваістай сітуацыяй. З аднаго боку, культурная і гістарычная каштоўнасць многіх такіх збудаванняў не відавочная нават для спецыялістаў па культурнай спадчыне. З іншага боку, у сталіцы Літвы ўвесь час расце патрэба ў новых культурных прасторах, даступных як для арандатараў, так і для наведнікаў.

З нагоды першага аспекту амерыканская даследчыца ў галіне ўрбаністыкі і горадабудаўніцтва Джэйн Джэкабс адзначае, што «вялікім гарадам патрэбна нейкая доля старых будынкаў, якая забяспечвае разнастайнасць» [1]. То бок, справа не толькі ў гістарычнай каштоўнасці, але і ў падтрыманні разнастайнасці. Таму важна знаходзіць такія спосабы захавання і адаптацыі старых будынкаў, якія садзейнічалі б развіццю горада і паляпшэнню якасці жыцця яго жыхароў.

Перапрафіляванне прамысловых будынкаў у культурныя цэнтры – гэта глабальная тэндэнцыя, якая не абмінула і Беларусь. У Мінску ёсць прыклады адаптацыі былых фабрык, складоў і іншых прамысловых аб'ектаў пад культурныя пляцоўкі. Гэтыя прасторы прапануюць разнастайныя праграмы, у тым ліку выставы, канцэрты і майстар-класы. Можна згадаць «ЦЭХ» або «Ок16». Аднак абедзве гэтыя прасторы былі зачыненыя пасля 2020 года. У канцы 2022 года будынкі былога металаапрацоўчага завода на вул. Кастрычніцкай, 16, у якім раней размяшчаўся культурны хаб «Ок16», былі выстаўлены на таргі.

Тым не менш, у Мінску працягваюць дзейнічаць вялікія прасторы на тэрыторыі завода «Гарызонт» па вул. Машэрава, а таксама культурна-дзелавы квартал на месцы былой мэблевай фабрыкі на вул. Кальварыйскай.

← «Miesto Laboratorija».
Фота з сацсетак ініцыятывы

Гэтыя арганізацыі спрыяюць рэалізацыі культурных правоў на двух узроўнях. Па-першае, забяспечваюць доступ да разнастайных культурных мерапрыемстваў: выстаў, канцэртаў, тэатральных пастановак — а таксама даюць платформу для творчых ініцыятыў мясцовых мастакоў, музыкаў і іншых творцаў (прычым, вялікая доля мерапрыемстваў бясплатная ці за ахвяраванні). Па-другое, дзейнасць гэтых пляцовак дапамагае захоўваць архітэктурную разнастайнасць гарадскіх раёнаў і канкрэтных аб'ектаў спадчыны (няхай нават яна не заўсёды прызнана на афіцыйным узроўні).

Асноўнымі праблемамі такога кшталту ініцыятыў можна назваць, па-першае, фінансаванне. Часцей за ўсё беларускія арганізацыі фінансуюцца за кошт спонсарскіх укладанняў, што нельга назваць устойлівай сістэмай. Пры змяншэнні фінансавання арганізацыя змушана скарачаць праграмы і мерапрыемствы, а ў іншым выпадку і зачыняцца. Па-другое, ва ўмовах надзвычай жорсткай рэгламентацыі культурнага жыцця ў сучаснай Беларусі арганізацыя нават даволі простых мерапрыемстваў вымагае выканання мноства працэдур і атрымання дазвонаў. Гэта працаёмкі працэс, які адцягвае ўвагу ад творчай дзейнасці.

Усіх цяжкасцей і не пералічыць. І ўсё ж, гэта – назапашванне досведу, а таму для нас вялікую цікавасць уяўляе функцыянаванне падобных ініцыятыў у літоўскай сталіцы.

Стпачатку яны проста разам вырошчвалі
памідоры

Miesto Laboratorija – Гарадская лабараторыя

Дзейнасць літоўскай арганізацыі «Гарадская лабараторыя» асабліва цікавая для нас, бо дэманструе, як можна сумяшчаць захаванне гістарычнай спадчыны і стварэнне актуальных культурных прастор.

Ідэя стварэння «Гарадской лабараторыі» ўзнікла з жадання групы энтузіястаў стварыць прастору, дзе жыхары віленскага раёна Антакальніс маглі б знаёміцца, збірацца разам, дзяліцца ведамі і працаваць над сумеснымі праектамі.

Як напісана на іх афіцыйнай старонцы, першапачаткова каманда «Гарадской лабараторыі» была садоўніцкай ініцыятывай. «Першы год мы разам вырошчвалі памідоры ў грамадскай цяпліцы [ў парку Сапегаў], пасябравалі, зразумелі, што нас падзяляюць падобныя каштоўнасці і цікавасці – супольнасць, любоў да прыроды, ідэі ўстойлівага і экалагічнага ладу жыцця. Мы пачалі ладзіць розныя адукацыйныя мерапрыемствы для мясцовай супольнасці – Дзень

Афіцыйны сайт
«Гарадской лабараторыі»

[2] <https://miestolaboratorija.lt/istorija-ir-filosofija/>

суседзяў, Свята ўраджаю, Дзень рэстарана, майстар-класы па пляценні калядных вянок і нарэшце – Калядны кірмаш у парку Сапегаў. Мы хутка зразумелі, што мы моцная каманда і можам болей» [2].

Па выніках гарадскога конкурсу мясцовых ініцыятыў арганізацыя атрымала ў карыстанне адзін з будынкаў былога шпітальнага комплексу, размешчаных аkurat там сама, у маляўнічым парку Сапегаў, непасрэдна за славым саборам св. Пятра і Паўла.

Каманда «Гарадской лабараторыі», імкнучыся захаваць аўтэнтычнасць свайго новага будынка, падышла да яго рэстаўрацыі з вялікай адказнасцю. Выкарыстанне экалагічных матэрыялаў і энергаэфектыўных тэхналогій дазволіла знізіць энергаспажыванне і ўздзеянне на навакольнае асяроддзе.

Можна сказаць, што не месца робіць людзей, а людзі месца — але гэта не будзе праўдай

Паводле ўмоў дамовы арэнды, арганізацыя была абавязаная займацца не толькі рэстаўрацыяй будынка, але і сацыяльнай дзейнасцю. У выніку тут з'явіўся шматфункцыянальны цэнтр, які аб'ядноўвае пад адным дахам кафэ-рэстаран, майстэрні, выставачныя залы і сад.

Асноўная місія «Гарадской лабараторыі» — стварэнне ўстойлівай супольнасці, якая спрыяе б развіццю горада і паляпшэнню якасці жыцця жыхароў. У «Гарадской лабараторыі» стала віруе жыццё. Тут праводзяцца мерапрыемствы зусім рознай накіраванасці і маштабу: майстар-класы, выставы сучаснага мастацтва, фатаграфіі і дызайну, лекцыі і семінары на розныя тэмы, дзіцячыя адукацыйныя і забаўляльныя праграмы, а таксама фестывалі і святы.

Паспяхова культурныя прасторы павінны спалучаць у сабе камерцыйную жыццяздольнасць і сацыяльную адказнасць. Дзяпазон падзей і мерапрыемстваў «Гарадской лабараторыі» ўраджае разнастайнасцю. Вось толькі некаторыя прыклады івентаў апошніх месяцаў (жнівень-верасень 2024): экалагічная своп-паці па абмене вінтажым адзеннем, выстава фатаграфій Шарунэ Кацінайтэ, канцэрт украінскага музыкі і мастака Make Like a Tree, дэбаты з кандыдатамі ў сейм, антакальніская дваравая барахолка, семінар па міжасобасных зносінах, сустрэчы клуба вязання, тэматычныя сняданкі і бранчы. Арганізацыя актыўна ўцягвае жыхароў раёна ў сваю дзейнасць, спрыяючы ўмацаванню сувязей паміж імі і павышэнню якасці жыцця ў раёне.

выстава фатаграфій
Шарунэ Кацінайтэ

канцэрт
Make Like a Tree

[3] Гейл Я. Города для людей / Пер. с англ. А. Токтонова. Москва: Альпина Паблішер, 2012. С. 176–181.

Ян Гейл, эксперт па пытаннях якасці гарадскога асяроддзя і праектавання гарадскіх грамадскіх прастор, у сваёй кнізе «Гарады для людзей» падкрэслівае, што паспяховыя грамадскія прасторы – гэта тыя, якія прыцягваюць людзей і заахвочваюць іх заставацца, атрымліваць асалоду ад атмасферы і магчымасцей для ўзаемадзеяння [3]. Мяркуючы па ўсім, «Гарадская лабараторыя» якраз з’яўляецца такой прасторай.

Як і належыць, арганізацыя актыўна вядзе сацсеткі, дзе можна азнаёміцца з праграмай мерапрыемстваў і звязацца з кіраўніцтвам на конт арганізацыі ўласнай імпрэзы або ўсталявання партнёрства.

Перспектывы працы

Дзякуючы поспехам на ніве стварэння моцнай супольнасці, набыцця незалежнасці ад дзяржаўнага фінансавання, а таксама стварэння ўнікальнай атмасферы, «Гарадская лабараторыя» можа разлічваць на выдатныя перспектывы далейшага развіцця. У час азнаямленчага візіту каманды ЕГУ у верасні 2024 года яе кіраўнікі падзяліліся планами пашырэння адукацыйных праграм, ахопу большай аўдыторыі за кошт павелічэння разнастайнасці курсаў, воркшопаў і семінараў для дзяцей.

Для арганізацыі застаецца важным высокі экалагічны складнік мерапрыемстваў і дзейнасці ў цэлым, а таксама развіццё супрацоўніцтва з іншымі сацыяльнымі прадпрыемствамі, культурнымі інстытуцыямі і дзяржаўнымі органамі. Апроч гэтага, адміністрацыя распрацоўвае план па адкрыцці франшызы як у раёнах Вільнюса, так і ў іншых гарадах Літвы.

Вядома, узнікаюць і выклікі, звязаныя з забеспячэннем самафінансавання і вядзеннем рэстараннага бізнесу, эфектыўным кіраваннем, якое дае магчымасць балансаваць паміж камерцыйнай і культурнай дзейнасцю.

І ўсё ж асновай, непарушным падмуркам «Гарадской лабараторыі» ў цяперашнім выглядзе з’яўляецца вялізны масіў сацыяльнай дзейнасці. Можна было б сказаць, што не месца робіць людзей, а людзі месца, але гэта не будзе цалкам праўдай, таму што «Гарадская лабараторыя» – гэта сімбіёз месца – старога будынка ў маляўнічым парку Сапегаў – і людзей, аб’яднаных агульнымі справамі, праектамі, святамі і проста жывымі зносінамі. Менавіта гэты сімбіёз пры правільным адміністраванні дае цудоўны вынік, які наглядна паказвае, як жыхары Вільнюса і не толькі знаходзяць творчую рэалізацыю, ментальную аддушыну і інтэлектуальнае задавальненне.

← Сустрэча клуба вязання і знаёмства з сістэмай гідропоннага сада, які на працягу ўсяго года працуе ў «Miesto Laboratorija». Фота з сацсетак ініцыятывы